

Friedrich Feigl, Pražský průvod, před 1944

29. září – 30. prosince 2022

vernisáž ve středu

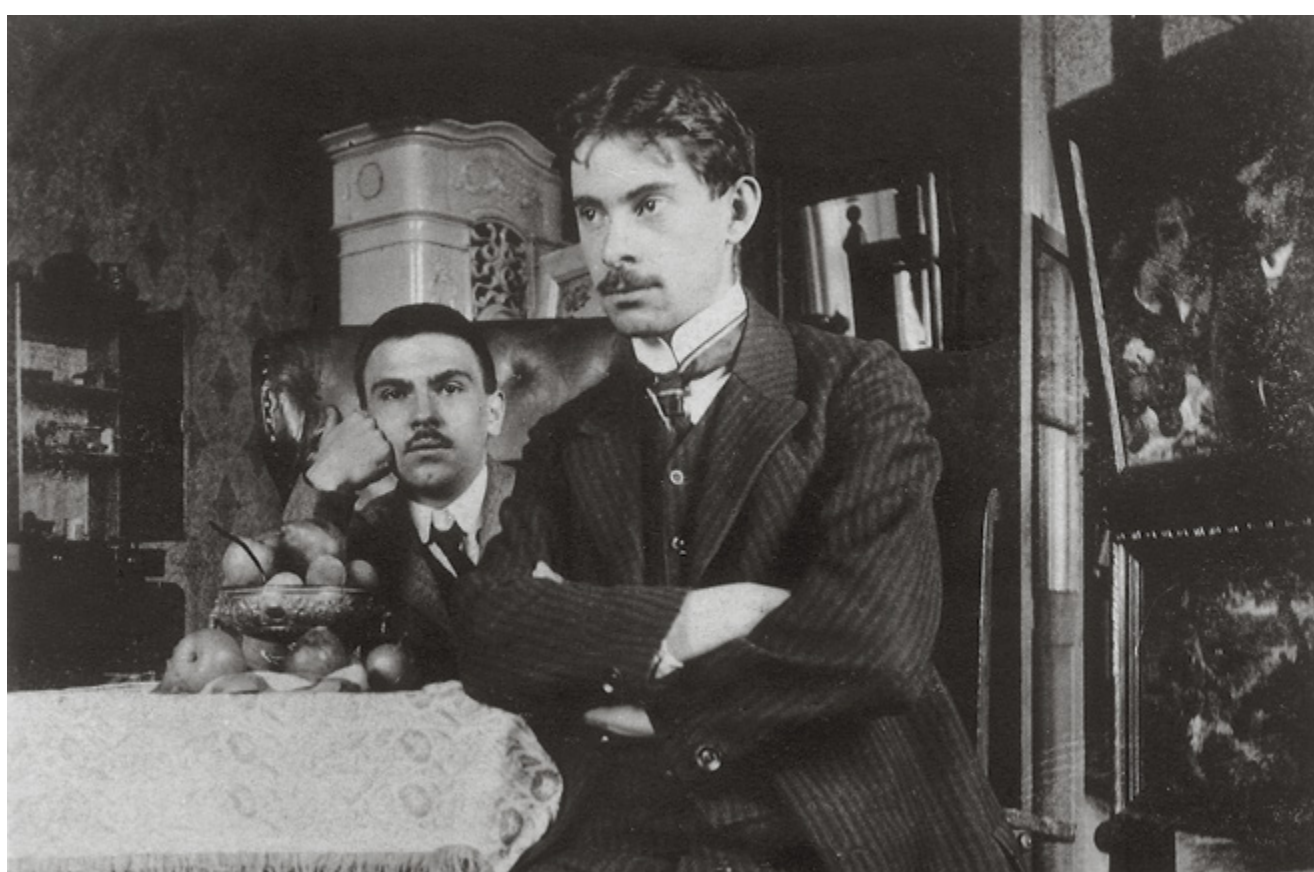
28. září v 17.00

Friedrich Feigl (1884–1995) původem z pražské židovské rodiny patří k nejznámějším německojazyčným umělcům, kteří před 2. světovou válkou působili na našem území. Do dějin umění se zapsal především jako člen skupiny Osma / Die Acht – spolu s Emilem Fillou, Bohumilem Kubištou a dalšími českými, německými a židovskými umělci. Internacionální charakter byl pro toto uskupení příznačný: na rozdíl od dalších uměleckých skupin, spolků a sdružení, jež byly předtím i poté organizovány na základě jazykového klíče, Osma / Die Acht programově překračovala omezené české prostředí a hlásila se k mezinárodní umělecké avantgardě, což se odrazilo i v tom, že spojila malíře bez ohledu na jejich národnost.

Chebská galerie má k tomuto umělci specifický vztah: před několika lety iniciovala jeho retrospektivu,¹ vůbec první, která se pokusila obsáhnout všechny etapy jeho tvorby, včetně dvou období spojených s Berlínem a Londýnem, v součtu čítajících téměř padesát let. K této výstavě vyšla opět první Feiglova monografie,² za níž stál mezinárodní autorský tým. Drobná výstava ve formátu jednoho díla „opus magnum“ tak může na tento pro-

jekt navázat. Je věnována obrazu nazvanému *Pražský průvod*, v originále *Prague Pageant*, který vznikl v roce 1944 nebo krátce předtím ve Feiglově londýnském exilu a před několika lety byl zakoupen do pražské soukromé sbírky. Obraz dosud stál stranou pozornosti. Zmíněná monografie obsahuje jen letmou zmínku o jeho existenci, navíc pod nepřesným překladem názvu *Pražský jarmark*,³ a sice v souvislosti s výstavou „v prestižní Lefevre Gallery“ na jaře 1945. Feigl zde vedle krajinných motivů, akvarelů i olejů, na něž se v Anglii soustředil, představil pouze dvě figurální díla: *Raskolnikova*, který má podobně symbolický význam a z výstavy ho zakoupilo exilové ministerstvo školství, a právě náš obraz s figurální scénou situovanou do historického jádra Prahy. Přesto patří k nejvýznamnějším dílům z jeho anglického období, jak o tom svědčí několik zmínek v dobových kritikách stejně jako jeho zajímavý námět, obsahující dobově-politické i ryze osobní odkazy. Nás však zajímá ještě z jednoho důvodu: v Chebu je nyní záměrně prezentován souběžně s velkou výstavou věnovanou umělecké reflexi fotbalu. Zažloutlý otrhaný výstřižek přilepený na rubové straně plátna, který se pokusíme podrobně analyzovat, nese ne-

Friedrich Feigl s dalším členem Osmy Willi Nowakem, kol. 1908, sbírka Marion Feigl, New York

jen údaje vztahující se k námětu obrazu, ale i mimořádně zajímavé informace týkající se fotbalu. O Feiglově poměru k tomuto sportu předtím nebylo nic známo a v jeho díle se nezachovala žádná práce na toto téma.

Nejdříve ovšem krátce k samotnému autorovi. Některá data zde již zazněla: Friedrich Feigl pocházel z dobře situované pražské židovské rodiny a měl pět sourozenců. Studoval na pražském německém gymnáziu na Staroměstském náměstí, podobně jako o rok starší Franz Kafka, s nímž se přátelil a také ho několikrát zobrazil, ovšem až po jeho smrti. Stejně jako ostatní členové skupiny studoval na pražské Akademii výtvarných umění, odkud byl po konfliktu s profesorem Bukovacem spolu s Bohumilem Kubištou vyloučen. V roce 1911, kdy se oženil, se odstěhoval do Berlína, kde se aktivně účastnil tamního uměleckého dění, s Prahou však nikdy kontakt neztratil. V roce 1927 patřil k zakládajícím členům skupiny Junge Kunst, která se záhy přetavila v Prager Secession – nejvýznamnější uskupení německy mluvících prvorepublikových umělců u nás; ve 30. letech byl dokonce několik let jeho předsedou.

Po nástupu Hitlera k moci vypuklo systematické pronásledování židovského obyvatelstva a Feigl s manželkou Margarete už v lednu 1933 odjeli na delší pobyt do Palestiny, kde vytvořil některé ze svých nejpůsobivějších obrazů. Zpět se vrátili už do Prahy, kde stále žila jeho početná rodina a například bratr Hugo Feigl zde provozoval prestižní soukromou galerii. Jak vyplývá z dalších řádek, Feigl ještě zažil příchod hitlerovských vojsk do Prahy 15. března 1939, vzápětí se mu ale ještě podařilo odjet. Pár směřoval do Londýna, cestou však byli zadrženi a internováni ve sběrném táboře ve Vestfálsku. Díky diplomatickému úsilí přítele Oskara Kokoschky, s nímž se předtím intenzivně stýkal právě v Praze, nakonec do Londýna přeci jen dorazili. Také Hugo Feigl úspěšně přesunul své galerijní aktivity do New Yorku a jeho dcera Marion patřila mezi tzv. Winstonovy děti, které byly bez rodičů poslány do Velké Británie. Další bratr Ernst se štěstím přežil válku díky sňatku s nežidovkou, kdežto nejstaršího Karla a dvě sestry Irenu a Kamille včetně jejich rodin čekala smrt v koncentračních táborech.⁴ V anglickém exilu Feigl rozvinul bohatou výstavní a kulturně-organizační činnost, spojenou s demokra-

Friedrich Feigl s manželkou Margarete, kol. 1920, sbírka Marion Feigl, New York

tickým exilem. Zejména spolupracoval s galerií Ben Uri, jež se soustředila na tvorbu židovských umělců. Jeho dílo začal zblízka sledovat Josef Paul Hodin, další pražský emigrant, který se vypracoval na mezinárodně uznávaného historika umění 20. století. K Feiglovým 60. narozeninám uspořádal Czechoslovak Institute v roce 1944 větší výstavu, na níž byl – nejspíš premiérově – vystaven i obraz *Pražský průvod*. Je výslovně zmíněn v několika kritikách, které pak Hodin obsáhle citoval o dvacet let později v katalogu retrospektivy k jeho osmdesátinám právě v Ben Uri Art Gallery. Patří mezi ně také zmíněný text na zadní straně obrazu, publikovaný v *Daily Telegraph* – podle Hodinova katalogu 11. března, podle připsu rukou přímo na něm 15. března 1944. Stejný motiv Hradčan Feigl později použil pro návrh rubové strany londýnské emise státovek, prvních poválečných československých platidel, na nichž se podílel jako jediný domácí umělec. Zpět do Čech se ale už nikdy nevrátil. Zemřel v roce 1965 v Londýně ve věku jednaosmdesátilet, jeho paní ho o půl roku přežila. Záměr, který Feigl obrazem *Pražský průvod* sledoval, naznačuje zmíněný text. Neznámý novinář, jehož jmé-

Friedrich Feigl, Pražský průvod, před 1944, olej na lepence, 45 × 60 cm, soukromá sbírka

no není z výstřížku patrné, se s Feiglem setkal u příležitosti výstavy k umělcovým šedesátinám. „*Před pěti lety vstoupili do Prahy Němci. Nejlepšího vylíčení této události, které jsem kdy slyšel, se mi včera v poledne dostalo od pana Feigla, umělce kdysi vítaného všude na Montmartru.* [Zde autor naráží na to, že velká část krajin vystavených na této výstavě byly motivy z Montmartru.] *V oslepující sněhové bouři viděl šiky pochodujících Němců s tvářemi postrádajícími jakýkoliv výraz poblíž starého Karlova mostu. Ticho čas od času přerušila pouze nízko letící letadla, jež několikrát těsně minula most. Brzy poté mu jeden přítel připomněl, že jejich umělecký klub nedávno vypsal subskripci na antifascistické účely.* [V originále: „*raised a subscription for an antifascist purpose*“]. Uměleckým klubem zde má zřejmě na mysli spolek Prager Secession, jehož předsedou v letech 1934–1939 Feigl byl.] *Neměli bychom zajít na německé úřady a vysvětlit to?‘ zeptal se v ponurém žertu. Pan Feigl tehdy odpověděl, že to vysvětlí dopisem z Londýna. A tak i učinil.*“ Po pasáži věnované fotbalu, k níž se dostaneme za chvíli, následuje závěrečná pasáž k obrazu *Pražský průvod*. Z ní plyne, že Feigl zamýšlel

vytvořit dílo s motivem Hradčan a Karlova mostu, ovšem nikoli jako „*produkt nostalgických vzpomínek*“, jak je uvedeno v jedné z kritik, ale jako svého druhu politický manifest, do něž by vložil své přesvědčení. Podobně se v té době řada českých umělců, nejen výtvarníků, ale i literátů, uchýlovala k motivům staré Prahy jako symbolu národního sjednocení a naděje v těžké době okupace, která jednou pomine. Rozhodoval se ovšem, „*... zda ho má použít jako pozadí k Masarykovu pohřebnímu procesí, nebo k pochodu německých vojáků*“, tedy ke scéně, o níž hovořil předtím. Nakonec se rozhodl pro pozitivní vyznění a „*... udělal z něj slavnostní scénu – Čechy v národních krojích slavících budoucí osvobození*“. A nyní konečně k fotbalu. V odstavci nadepsaném „*O. U. A. F. C. in Prague*“ autor uvádí: „*Zde v Londýně začal pan Feigl vyhledávat staré přátele. Byli to přeživší členové oxfordského univerzitního týmu, který na přelomu století odjel do Prahy, aby tu hrál fotbal s českým týmem, k němuž náležel. Fotbal byl tehdy na kontinentě v plenkách a Oxford zvítězil 3:0.*“ Zde se nemůže jednat o nic jiného než o legen-

dární dvojutkáni se Slavií Praha a DFC Prag 28. a 29. března 1899, které v historii Slavie i celého českého fotbalu zaujímá naprosto jedinečné postavení! Stojí na počátku jejich mezinárodních styků, jež z ní v období před 1. světovou válkou učinily jedno z nejlepších mužstev kontinentální Evropy. Slavie tehdy opravdu prohrála 0:3, jak zaznělo v textu, což ovšem bylo vnímáno jako úspěch. Dokládá to i výsledek DFC Prag, tehdy považovaného za vyspělejší tým, který o den později Oxfordu podlehl 0:9.

Zprávu samozřejmě musíme podrobit kritické analýze – Feiglovi bylo v době zápasu čtrnáct let a členem Slavie nemohl být už jen kvůli své národnosti, neboť v tehdejších stanovách bylo v souladu s názvem klubu členství vyhrazeno pouze příslušníkům slovanských národů. Jako německy hovořící Žid by měl mít navíc mnohem blíže k týmu DFC Prag. Autor článku nejspíše nereprodukoval Feiglovy informace týkající se událostí starých téměř půl století zcela přesně, ostatně o fotbal mu primárně ani nešlo. Jediné, co tedy z textu plyne zcela bezpečně, je skutečnost, že Feigl byl dalším příznivcem fotbalu mezi českými umělci. Není

to vůbec překvapivé: jak zde již zaznělo, spolu se svým starším bratrem navštěvovali německé gymnázium v paláci Kinských, a právě z pražských gymnázií se v té době rekrutovali první hráči i příznivci fotbalu. O Feiglovi bylo známo, že byl mimořádně komunikativním člověkem a možná už tehdy dokonce hovořil anglicky. Lze se tedy domnívat, že se s hráči Oxfordu při jejich pražském pobytu seznámil a zůstal s nimi v korespondenčním styku po celou dlouhou dobu, než ho osud do Anglie zavál natrvalo.

Marcel Fišer

1 Friedrich Feigl. *Oko vidí svět*, GAVU Cheb, 30. června – 25. září 2016, kurátor Nicholas Sawicki. V roce 2017 byla výstava reprizována v Alšově jihočeské galerii v Českých Budějovicích.

2 SAWICKI, Nicholas (ed.): *Friedrich Feigl 1884–1965*. Řevnice–Cheb–Hluboká nad Vltavou 2016.

3 *Ibid.*, 213–214. V její německé části je uveden pod původním anglickým názvem.

4 HOFFMANN, Edit, *The Central European Observer*, 23. 3. 1945. Cit podle: HODIN, Josef Paul, úvodní text v katalogu výstavy *Feigl. 80th Birthday Exhibition*, Ben Uri Art Gallery, 9. 4. – 3. 5. 1964.

Friedrich Feigl, Pražský průvod, před 1944

GAVU – Opus magnum

29. 9.–30. 12. 2022

Otevírací doba: út–ne, 10.00–17.00

Kurátor Marcel Fišer

Galerie výtvarného umění v Chebu

příspěvková organizace

Karlovarského kraje

náměstí Krále Jiřího z Poděbrad 16,

350 02 Cheb

T: +420 354 422 450, F: +420 354 422 163

info@gavu.cz, www.gavu.cz

Výstavní program GAVU Cheb je podpořen z grantového programu MK ČR. V roce 2022 vydala Galerie výtvarného umění v Chebu. Text Marcel Fišer, grafika Kolář & Kutálek, tisk Dragon Press, s. r. o., náklad 500 ks.

Friedrich Feigl před dnes neznámým autoportrétem v Londýně, kol. 1950, Tate Archive, London